

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXIII/3—4

БЕОГРАД
2000

Digitized by Google

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXIII

Св. 3–4 (2000)

САДРЖАЈ

Грамматика и нормативистика

- Каже се: *СЕО ПОРЕД ЊЕ*, али не и: **УСТАО ПОРЕД ЊЕ*; зашто?
(МИЛКА ИВИЋ) 185
- О граматичко-семантичким проблемима исказа *стало ми је до некога / до нечега* (ЕГОН ФЕКЕТЕ) 188
- Белешке о категорији јединичности у српском језику
(БОГДАН Л. ДАБИЋ) 198
- Репартиција и конкуренција наставака генитива множине именица женског рода са сугласничком скупином на крају основе
(БРАНИСЛАВ ОСТОЈИЋ) 204
- Суфикс *-иста/а* у српском стандардном језику (БОЖО ЋОРИЋ) 211
- О краћењу дужина првих компонената именичких сложеница у српском језику (СТАНИМИР РАКИЋ) 236
- Лейлици* или *леј(ј)елица*? (За чвршће критеријуме нормирања)
(МИЛАН ШИПКА) 244
- Неједнаки облици једног глагола (*жвакајти/жвајтајти*) (АСИМ ПЕЦО) 254

Лексикологија и семантика

- Експресивна лексика у најновијем омладинском жаргону и у савременом српском језику (социolingвистички аспекти употребе и развоја)
(СТАНА РИСТИЋ) 257
- Ошћи до кумине куће* (ПРВОСЛАВ РАДИЋ) 273

Историја књижевног језика

- Настанак и структура српског књижевног језика (БРАНКИЦА ЧИГОЈА) 279

Етимологија и ономастика

- Приче* (НЕДЕЉКО БОГДАНОВИЋ) 295

Прикази

- Данко Шипка, *Основи лексикологије и сродних дисциплина*
(ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК) 301
- Правопис српскога језика – Приручник за школе*
(МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ) 307
- Иван Клајн, *Лингвистичке студије* (Партенон, Београд, 2000)
(БОРЂЕ ОТАШЕВИЋ) 318
- Ранко Бугарски, *Лица језика (социolingвистичке теме)*
(ВЛАДО ЂУКАНОВИЋ) 321

<i>Симпозиј о босанском језику и поводом њега</i> (БРАНИСЛАВ БРБОРИЋ)	326
Из савремене руске србистике (В. П. Гудков, <i>Славистика. Србистика.</i> Москва, МГУ, 1999) (СРЕТО ТАНАСИЋ)	333
О <i>Речнику</i> Милоша Московљевића (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	338
Отворена књига (Милан Шипка, <i>Зашто се каже?</i> , Популарна лингвистика 3, ЦПЛ Београд / Прометеј, Нови Сад 1998, 272) (БРАНКИЦА ЧИГОЈА)	343
Библиографија	
Библиографија радова из морфологије и творбе речи (1950–2000) (МИЛИЦА РАДОВИЋ-ТЕШИЋ и ВЕСНА ЛОМПАР)	345
Прилози	
Видови диференцијације између говора и књижевнојезичке норме (БЛАЖО МИЛИЋЕВИЋ)	381
Нове и незабележене речи — грађа (II) (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	387

АСИМ ПЕЦО
(Београд)

НЕЈЕДНАКИ ОБЛИЦИ ЈЕДНОГ ГЛАГОЛА (*ЖВАКАТИ/ЖВАТАТИ*)

У чланку се анализирају нормативни аспекти конкурентних облика презенте глагола *жвакайти/жвайтийти*.

Ријеч је о глаголу *жвакайти* чији презент (садашње вријеме) може да гласи: *жвачем-жвачеш* (као код глагола *скакайти-скачем*) или по обрасцу *мейтийти-мећем*, тј. *жваћем-жваћеш*. У основи је „stcslav. *žvati, žvŏ*“, на које су додати „deminutivni glagolski sufiksi“ *-кайти*, и *-йтийти*¹: одатле: *жвакайти* и *жвайтийти*.

Вук, у Рјечнику из 1852, има: „*жвакайти, жвачем* (особито у Сријему) *vide жватати*“, а под *жватати* има: „*жвайтийти, жваћем, v. impf. kauen, mando*“.

Дакле, још је Вук констатовао несагласност облика инфинитива и промјене: *жвакайти-жваћем-жваћи-жваћући* и *жвайтийти-жваћем...*, то јест по обрасцу глагола типа *мейтийти-мећем*, а не по обрасцу глагола *скакайти-скачем*².

Овај несклад између инфинитива (на *-кайти*) и промјене (на *-йтийти*: *жвакайти-жваћем-жваћи-жваћући*) налазимо у већини говора Босне и Херцеговине, Црне Горе, а, видјели смо, Вук је констатује за говоре Срема.

Правопис српскохрватског језика, из 1960, даје и облике са *-ч* и облике са *-ћ* као исправне: „*жвакайти, жвачем* и *-ћем* (тип *викати*), императ. *жвачи* и *-ћи*, прил. сад. *жвачући* и *жваћући*“. Дакле, обје форме: и са *-ч* и са *-ћ* као равноправне у књижевном језику. Истина, код глагола *жвайтийти* дају се само облици *жваћем, жваћи*, али се и његова промјена веже за гл. типа *викати*, који има *вичем...*

Тако је и код изведених глагола: *нажвакайти се, нажвачем се* и *-ћем се, њожвакайти, њожвачем* и *њожваћем*; паравно, ту је: *њожвайтийти, њожваћем* (са напоменом, да има промјену по обрасцу гл. типа *викати*). Тако је и код: *џрежвакайти* и *џрежвайтийти, џрожвакайти* и

¹ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. II, JAZU, Zagreb, 1973, s. v. *žvakati*.

² Вук Ст. Караџић, *Српски рјечник*, Полит, Београд, 1969. s. v.

*џрожвайтийти, ражвакайти, ражвайтийти, сажвакайти и сажвайтийти*³. Дакле, Правопис из 1960, прихвата и облике са -ч-, и облике са -ћ- као стандардне.

У Правопису српскога језика Матице српске, из 1993, имамо: „*жвакайти, жваћем* (жватати–жваћем, жвакати–жвачем); облици *жвайтийти* и *жвачем* изашли су из употребе, бар у српском изразу“⁴.

У Правопису босанскога језика Сенахида Халиловића (Сарајево 1995) имамо: „*жвакайти*, през. *жваћем*, гл. прид. рад. *жвакао*, гл. прил. сад. *жваћући*“. А под жватати имамо: „*жвайтийти* в. *жвакайти*“. Ту је и: *џрежвакайти, џрежваћем; џрожвакайти, џрожваћем; сажвакайти, сажваћем*...⁵

У Хрватском правопису, од загребачког ауторског колектива, имамо: *жвакайти–жвачем*⁶. Тако је и у Рјечнику хрватскога језика од Вл. Анића⁷.

У Рјечнику хрв. или срп. језика, који је издала Југославенска академија знаности и умјетности, имамо: *жвакайти, жвачем* и *жвакам*, упућује се на *жвайтийти*, гдје имамо: *жваћем* и *жвайти*⁸.

У Речнику српскохрватскога књижевног језика, издање Матице српске и Матице хрватске, имамо: *жваќайти, жваќџем* и *жваћџем*. Потврде за садашње вријеме, са фонемом -ч-, имамо из дјела М. Крлеже: Тај човјек *жваче* лажи као папига године —, и један прил. времена садашњег, из дјела Д. Шимуновића: Дјеца се ваљала по поду *жвачући* смокве —. Под *жвайтийти* имамо *жваћџем* из дјела Љубомира Ненадовића: Ко много гута, мало жваће —⁹.

Као што нам наведени примјери показују, однос *жваќайти–жваќџем* имамо, претежно, у хрватским крајевима, односно, по хрватским правописима и рјечницима. Однос: *жваќайти–жваћџем* имамо по српским правописима и рјечницима, са овим се слаже и Правопис босанскога језика од С. Халиловића.

Говори Црне Горе знају за облике: *жвакайти–жваћем* (Загарац, Колашин). У Црмници је: *жваћайћ, сажваћа* (ћ- из презента).

У Херцеговини, колико су моје информације тачне, имамо однос: *жвакайти — жвачем* и *жваћем*. У облицима сложених глагола: *џрежвакайти, џрожвакайти, сажвакайти*..., рекло би се, преовлађују облици са -ч-: *џрежвачем, џрожвачем, сажвачем*... Нису потпуно не-

³ *Правопис српскохрватскога књижевног језика*. Матица српска — Матица хрватска, Нови Сад — Загреб, 1960, s. v.

⁴ *Правопис српскога језика*, Матица српска, Нови Сад 1993, s. v.

⁵ Senahid Halilović, *Pravopis bosanskoga jezika*, Preporod, Sarajevo 1996, s. v.

⁶ Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Mogaš, *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb 1996, s. v.

⁷ Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 1996, s. v.

⁸ *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, knj. XXIII, 1975–76, s. v.

⁹ *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књ. II, Матица српска, Нови Сад — Матица хрватска, загреб, 1967, s. v.

познати ни облици са наставком *-ѡаѡи(и)*, као и промјена по обрасцу глагола *моѡаѡи-моѡам*, тј. *жсваѡаѡи-жсваѡам*, односно: *жсвакаѡи-жсвакам*, тј. по обрасцу глагола типа *сликаѡи-сликам*.

На основу изнесеног могло би се закључити да је инфинитив на *-ѡаѡи* скоро нестало из употребе; да се његов презент одржао и приклонио промјени глагола на *-каѡи*, *жсвакаѡи*, тако се овај глагол, глагол на *-каѡи*, јавља, у стандардном језику, са двојаким презентом: *жсвачем* и *жсваћем*, као што га прихватају неки од наведених правописа.¹⁰ Мислим да би требало тако да се и одржи. Презент овога глагола на *-кам*: *жсвакаѡи-жсвакам*, припада дијалекатској морфологији, исто онако као што употреба глагола на *-ѡаѡи*: *жсваѡаѡи-жсваѡам*, не спада у морфологију стандардног језика.¹¹

Резюме

Асим Пецо

НЕОДИНАКОВЫЕ ФОРМЫ ОДНОГО ГЛАГОЛА (ЖВАКАТИ-ЖВАТАТИ)

Анализирају названне глаголы, автор делае вывод, что глагол *жсваѡаѡи* почти вышел из стандартного употребления и что его настоящее время приспособилось к спряжению глагола *жсвакаѡи*. Таким образом глагол *жсвакаѡи* получил в стандартном языке двойкие формы настоящего времени: *жсвачем* и *жсваћем*.

¹⁰ До сличног закључка дошао је и Б. Милановић (у чланку „Суйлейивне“ основе глагола жвакати, звиждукати, гуритати и гугутати, Јужнословенски филолог XXX, стр. 407–422): „Од два лика овог глагола, *жсвакаѡи/жсваѡаѡи*, несумњива [је] и све изразитија фреквентност лика са елементом *к*, који, у књижевном језику, има и облике од презентске основе *жсваће-...* Нема сумње да глагол *жсвакаѡи* преовлађује не само у књижевном већ и у народном језику“ (стр. 415).

¹¹ У роману Тихи дон, од М. Шолохова, превод М. Московљевића (Просвета, Београд 1966) имамо *жсваѡаѡи*, *жсваѡао*: „Он је уморно затворио очи, *жсваѡао* хлеб и пљувао црну *ѡрежсваѡаѡу* кашу“ (књ. I, стр. 425) и: „Лихачев је гурао набубреле пупољке у уста и *жсваѡао* их ...“ (књ. II, стр. 209) ... како ћу онда *жсваѡаѡи* хлеб — (књ. II, 729, мада у другој књизи има потврда и за облике гл. жвакати: *жсвакаѡи*, II, 709, али: *жсваѡао* је, II, 607).